

Ítéletidő

SZÁRAZ GYÖRGY DRÁMÁJÁNAK ELŐADÁSÁRÓL

Címében is találó Száraz György drámája. Történelemben és politikában, s benn az emberi agyakban és szívekben dörgések és villámlások közepette szüntelen ömlik az eső. Ám ez még vihar is lehetne. Tisztuló égboltot és szívárványt ígérve. Ebben a tavaszi időszaggatásban azonban hitek és remények építményei roppannak össze, s a bizalom, mint gyökerével földbe kapaszkodó fa, tövestől kicsavarodik. A valamikor való megújulás bizonyosságával se ámitva.

Az Ítéletidő a kossuthi és a görgeys ambíció immár klasszikusnak számító értelmezései után az 1848—49-es forradalom és szabadságharc eddig kevésse elemzett, erősödően időszerű gondjait nyitja meg. A korábban exponált drámai helyzeteknél is mélyebb és bonyolultabb kérdések szövevényét Száraz György nemcsak önmagában, hanem távlatos összefüggésben láttatja.

S teszi ezt kivételesen példaszerű tisztességgel. Előítélet nélkül, emberi és politikai bonyodalomban. Népek veremben vergődésének állapotában, lehetetlen és megoldhatatlan helyzetek sorát teremtve.

Az Abrudbányán 1849 tavaszán történt magyar—román közeledés és az együtemű politikai cselekvés képtelen és tragikus eseménye jelenti Száraz darabjában a komor felhőket és a tépő erőket hozó időt. Ion Boeriu abrudbányai városbíró házában sűrűsödnek az események. Amidőn Ioan Dragos, Kossuth kormánybiztosa, tárgyalni érkezik Avram Iancuhoz. Lehetne ebből akár egy kétszemélyes küzdelmet is konstruálni, ám Száraz törekvése az, hogy árnyaltan, románok és magyarok vágyait, indulatait és érdekeit érzékeny részletezéssel motiválja. Hogy a szalonba érkező és távozó katonák, politikusok, menekültek és egyszerű emberek igazát és tévedését történelmi dimenzióba építse, s általa az 1848—49-es események általános tanulságait értelmezze. Tehát nem a korba süppedő cselekményt jelenetezi. Akár román, akár magyar nézőpontból Száraz előítélet nélkül láttatja és értelmezi az emberi sorsokat, tévedéseket, elfogultságokat.

A budapesti József Attila Színház előadása nyomán kövessük Száraz György tisztító gondolatsorát, amelyet a megjelenítés jelentőségében bizony lefokozott.

Békés, joviális kiegyensúlyozottságot is ígérhetne Boeriu háza, ám mindjárt az indítás a személyes sorsokban drámát feszít. Mariora, a szolgálólány (Pálos Zsuzsa) magyargyűlölete a nagyapjával, a horeai idők tapasztalatát is hozó öregemberrel (Solti Bertalan) való disputájában nyilatkozik meg. Aztán a másik végletes indulat is felszínre tör: a zalatnai vérengzésből menekült császári szolgálatban levő Holló Samu (Kaló Flórián), felesége Júlia (Borbás Gabi) szinte tébolyodottan a magyarokban reménykedik. (Lélektanilag hiteles ez a végletesség, az előadásban azonban Borbás Gabi inkább egy kielégítetlen hisztérikát játszik.) Így mélysége, dimenziója nincs ennek a nőalaknak, ami pedig a drámát fontos adalékkal motiválná. Boeriu felesége, Cornélia (Szabó Éva) román apától és magyar anyától származik, s hiteles ennek a kettősségnek a csapdája, különösen amikor Naláczy magyarkodására kifakad: ő akkor bűdös bozognak számít! Az már túlfokozó, melodramatikussá mozzanat, amikor megvallja: gyermeket vár.

De közelítsük Száraz drámájának központi gondolatát. Iancu hajlandó a Kos-suthtal való együttműködésre, ám társainak véleménye megoszlik: Axente (Geréb Attila) indulatosan ellenkezik, Iovanovici (Bánffy György) a császárra esküdtött román, Dobra (Kránitz Lajos) a békés várakozó. Száraz éles és gyorsan váltó disputá-

ban bontja ki az árnyalatokat. S egymás után két dramaturgiai csavarral működésbe hozza az igazi emberi és történelmi prést. Orlea jön a hírral: a magyarok Abrud felé tartanak, Dragos pedig fegyverszüneti engedély nélkül kezdte a tárgyalásokat. De még marad az esély! Dragos ha reggelig visszafordítja a csapatokat...

S most nézzük a váratlan városfoglalókat. Magyarok és katonák. Vezetőjük Hatvani, Száraz elképzelésében némiképp korlátolt ambiciózus katona. A végső pillanatban még engedékenynek is mutatkozik: Dragos kérésére megírja a levelet a hegyek közé visszatért Iancunak (remek ironikus csavar, hogy Dobra „helyzetjelentő” papírjának hátoldalára). A papírt vivő Orleára azonban lövés dördül...

Minden összeomlott tehát.

Hatvani személye Fülöp Zsigmond megjelenítésében svihák, hebrencs kis hadnagycska; a figura dramaturgiai súlya így eljelentéktelenedik. Amit Száraz egyensúlyra építő drámaépítkezése igazán megszenved: megbillen s kicsinyedik a tét. S méginkább szereposztási és rendezői zavar mutatkozik Tahí József Fejér Pál megismerésében. A Pilvaxból érkező tisztaszívű lobogás élteti ezt a fiatalembert. Tán a keserű megcsalottságában idézett Petőfi-sorokból kiindulva a rendezés belőle Petőfi-torzót kreált. Fizikailag jellegtelen, amolyan kis hebehurgya kamasznak tűnt ez a Fejér. S Tahí bántóan kerepelő, árnyalatok nélküli hangja méginkább torzította a Száraz megrajzolta arányosságot. Naláczy cinikus és keserű, kihívó provokatív „játéka” Dobra ellen szintén nem szolgálhat a színpad arányos súlyának megteremtéséhez. Orlea, Mariora, Iancu indulata társadalmi helyzet hitelességében fogan, Iancu bölcs vezér. A másik táborban Fejér súlytalan, Hatvani is pontatlan karakter, Naláczy pedig krakélerségét utólagos tirádával sem igazolhatja hasonló érvénnyel. A dráma „patthelyzete” az előadásban megbillen. Ami pedig némi írói dilemmára is rávilágít: a drámai helyzet s a történelmi pillanat széles román társadalmi keresztmetszetet ad Orleától, Dragoson és Iancun át Axentéig — a magyar tábor, noha az hitelesen és pontosan tükrözi a szabadságharc elvi-politikai elképzeléseit, törekvéseit, személyi súlyában a másikkal némivel szűkebb karakterológiát ad. A dráma igazságát persze nem teszi kérdésessé, csupán néhány pillanat dramaturgiai erejét gyöngíti.

A József Attila Színház ambiciózus, a történelmi gond jelentőségét nem egyszeri színházi eseménynek tekintve érdemli meg kitüntetett figyelmünket és elismerésünket. Emellett azonban a vállalkozás színházi gondjáról szólanunk kell. A drámát jelentőségéhez mérten sem rendezői stílusban, sem a színház személyi és technikai készültségét tekintve igazán korszerű megjelenítés nem jutalmazta. A szűkös színpadon álló társalgási stílus, vagy a vívójelenet megoldása mosolygató. Valamirevaló színházi előadásában ezt a fajta „kard ki kard” avitt, romantikus modort jó ideje hanyagolják már.

Ez a dráma teret, kemény, indulatos küzdelmet, dialógváltásokat igényel. Helyette sokszor csevegnek, hisztériáznak vagy ágálnak. Berényi Gábor rendező jó és kevésbé sikerült beállítások sorában vélte megteremteni az előadást. Csakhogy ez kevés: látomása és szuverén véleménye hiányzik. Mert így pontosan az lúgozódik ki, amiért íródott: itt is, ott is értetlenség és okatlan halál kíséri a történelmet. A császári zsoldos pedig fanyar mosollyal veheti kézbe a két nép szerződését, majd gyűrheti össze s dobhatja el.

Önmagában marad ez a történet. Tanulságának erejére az előadásnak nincs rendszere. Hogy a császári zsoldos kacaját közösen ismerhessük fel immár.

S még valamit. Ez a dráma fontosabb és jelentősebb annál, mintsem ezzel a bemutatóval a statisztika elintézett tételeként kezeljük. Mint gyakorta szokás. Újabb bemutatókon, abba nem hagyható sorozatban szükség van színházi jelenlétére. Talán élete a közönségben gondolattisztító folyamatokat indíthat el, írónak és színházaknak pedig példaadó erővel, biztatásul szolgálhat abban, hogy csak nyílt tekintet hitelesítheti a baráti kéznújtást.

ABLONCZY LÁSZLÓ